

ÁLLAMTUDOMÁNYI

MŰHELYTANULMÁNYOK

2016. évi 33. szám

Csath Magdolna – Györpál Tünde –
Nagy Balázs – Taksás Balázs

Speciális jelentés az állami versenyképességet javító, vállalkozóbarátabb üzleti környezet kialakításának lehetőségeiről

Nemzeti Közszolgálati Egyetem · National University of Public Service
Budapest

ISSN 2498-5627

www.allamtudomany.hu

Speciális jelentés az állami versenyképességet javító, vállalkozóbarátabb üzleti környezet kialakításának lehetőségeiről⁵

1. Bevezetés

„Habár a kormányok közvetlenül nem képesek arra, hogy versenyképes iparágakat hozzanak létre, de nagy szerepük van abban, hogy olyan szabályozó és intézményi környezetet alakítsanak ki, amely lehetővé teszi az üzleti világ számára a versenyelőnyök kiépítését” – állítja az üzleti környezet alakításának kormányzati feladatait és lehetőségeit elemző neves versenyképesség-kutató a Michael Porter előszavával megjelent könyvében (Chen, 2011). Az üzleti környezet legfőbb sajátossága, hogy hatással van a vállalkozások működésére. Azonban nem mindegy, hogy ezt a cégek tudják-e befolyásolni vagy sem. Az állam üzleti környezetre gyakorolt hatását a vállalatok – a nagy lobbieréjú cégek kivételével – általában kevésbé tudják irányítani. Viszont az üzleti környezet befolyásolja a cégek eredményességét, ezen keresztül pedig a nemzetgazdaság versenyképességét. A versenyképesség kapcsán meg kell említenünk, hogy tartalmát a különböző kutatóhelyek eltérően értelmezik. A legismertebb és legáltalánosabban elfogadott meghatározás, amelyet általában az OECD-tanulmányok használnak, így hangzik: *egy nemzetgazdaság versenyképessége azt mutatja meg, hogy mennyire képes egy ország – szabad és tisztességes piaci körülmények között – olyan termékeket és szolgáltatásokat előállítani, amelyek keresettek a nemzetközi piacokon*, és ennek alapján mennyire képes hosszabb távon is növelni a lakosság reáljövedelmeit. De elterjedt az IMD versenyképesség-kutató központ évente kiadott elemzéseiben használt fogalom is, amely szerint *a nemzetek versenyképessége azt mutatja meg, hogy az egyes országok mennyire képesek olyan környezetet teremteni, amelyben a vállalkozások úgy állítanak elő nagy hozzáadott értéket, hogy közben a lakosság életszínvonala és életminősége is javul*. Ezek a meghatározások az üzleti környezet fontosságát elsősorban a versenyképesség szempontjából hangsúlyozzák. Azonban ha arra is tekintettel vagyunk, hogy minden országnak mások a lehetőségei, az erősségei és gyenge pontjai, és ebből kifolyólag valószínűleg más és más területeken képesek a versenyképességüket javítani, akkor célszerű ezeket a nemzeti sajátosságokat is figyelembe venni a fogalom meghatározásánál.

Ennek megfelelően esetünkben arra érdemes összpontosítani, hogy mivel hazánkban nincs – az egy főre jutó jó minőségű termőföldön kívül más – jelentős természeti erőforrás, ezért versenyképességünket azokra a képességekre kell építenünk, amelyekkel rendelkezünk. Ezek pedig a humán vagyoni képességei, így a szakembergárda tudása, elkötelezettsége,

¹ professor emerita, kutató professzor, NKE

² közgazdász, PhD-hallgató, SZIE

³ közgazdász, doktorjelölt, NYME Közgazdaságtudományi Kar

⁴ PhD, okleveles közgazdász, adjunktus, NKE HHK Katonai Logisztikai Intézet, Hadtáp és Katonai Közlekedési Tanszék

⁵ A tanulmány Kaiser Tamás (szerk.): A jó állam nagyító alatt. Speciális jelentések A-tól V-ig (az adóbürokráciától a versenyképességig), Dialóg Campus, Budapest, 2016. 179-205 oldalszámokon című kiadványban jelent meg.

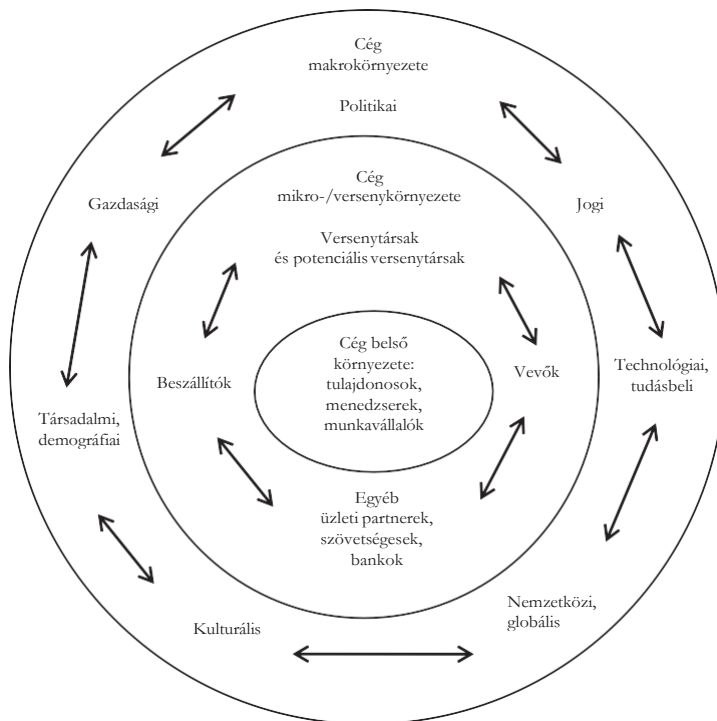
továbbá a vállalkozókészség és -kedv, valamint az innovativitás. Ezen előnyeink lehetőleg hatékonyabb hasznosításával tudunk jelentősen javítani versenyképességünkön. Ennek alapján esetünkben az állam versenyképességet befolyásoló szerepét a következőképpen határozhatjuk meg: *olyan állami magatartás, amely olyan környezetet képes teremteni, amelyben a nemzet képességei jól hasznosulnak és hosszabb távon folyamatosan erősödnek, a cégek nagy hozzáadott értéket termelnek, és mindezek következtében az emberek életszínvonala és életminősége folyamatosan javul.* A tanulmányban azon állami, kormányzati képességekkel foglalkozunk, amelyek az üzleti és társadalmi környezet alakításával hatással vannak a nemzeti képességek hatékony hasznosíthatóságára, és ezzel a versenyképesség javíthatóságára. Nem foglalkozunk a cégek saját stratégiájuktól függő versenyképességével, és nem vizsgáljuk általában a gazdaságpolitika hatását a versenyképességre. Figyelmünket arra összpontosítjuk, hogy mit tud tenni a kormányzás azért, hogy az üzleti környezet vállalkozásbarátabb legyen, az állam és intézményei partnerként kezeljék a vállalkozásokat, és ennek kapcsán optimálisan hasznosuljanak képességeink. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az állami, kormányzati magatartást elsősorban mint a nemzetgazdaság versenyképességét befolyásoló tényezőt vizsgáljuk az üzleti környezet alakításának területén. Elemezzük a nemzetközi és hazai véleményeket, hiszen ismert, hogy hazánkat sok kritika éri az üzleti környezet jellemzői miatt.

Jelen tanulmány célja a helyzet feltérképezése, a nemzetközi tapasztalatok vázolósa, az azokból leszűrhető tanulságok összefoglalása és javaslatok felvetése a döntéshozók számára egy olyan indikátorrendszer kidolgozására, amely szemlélteti az üzleti környezet barátságosabbá tételének lehetőségeit. A tanulmány javaslatot tesz továbbá az indikátorok értékének kiszámítására és a közöttük lévő összefüggések bemutatására azzal a céllal, hogy a versenyképesség-növelés kormányzati lehetőségeinek egy adott szegmense, az üzleti környezet alakítása terén javítható legyen az állami beavatkozások hatékonysága és hatásossága. Ennek megfelelően a tanulmányban vizsgáljuk az üzleti környezet legfontosabb elemeit, a nemzetközi és hazai szakirodalomban, kutatásokban megfogalmazott tipikus bírálatokat, és válaszunk néhány nemzetközi jó gyakorlatot. Ezt követően bemutatunk egy indikátorrendszert, amelynek segítségével egyszerre mérhetők az állami beavatkozások jellemzői és azok üzleti környezetet befolyásoló hatásai. *Célunk, hogy a későbbiekben ezen indikátorokból létrehozassunk egy „üzleti környezeti input- és outcome-indexet”, amelynek segítségével mérni lehetne a kormányzás azon képességét, hogy mennyiben teszi vállalkozóbaráttá az üzleti környezetet, javítva ezáltal a versenyképességet.* Az üzleti környezet minőségének vizsgálatakor abból a feltételezésből indulunk ki, hogy a világos, egyértelmű és egyszerű szabályrendszer megkönnyíti a cégek működését, bátorítja a vállalkozói tevékenységet, mindez pedig javítja a versenyképességet és a gazdasági fejlődés esélyeit. A kutatás második szakaszának feladata lesz a tanulmányban javasolt indikátorok és azok súlypontjainak fókuszcsoportos véglegesítése, továbbá az indikátorok értékeinek meghatározása. Ehhez szükség lesz az üzleti élet szereplőinek körében egy szélesebb körű felmérésre. Vizsgálunk kell továbbá a mutatók közötti szorosabb és lazább összefüggéseket azzal a céllal, hogy a közöttük lévő ok-okozati kapcsolatrendszereket megismerhessük és bemutatathassuk, illetve hogy kiszámíthatóak a környezeti mutatókat. Az eredményektől azt várjuk, hogy azok segíteni fogják a döntéshozókat abban, hogy ki tudják választani, majd később megvalósítsák a kívánt társadalmi-gazdasági hatások elérésében leghatékonyabb állami ráfordításokat és beavatkozásokat.

2. Előzmények, elméleti megközelítések

A szakemberek az üzleti környezetet külső és belső környezetre bontják. A belső környezet

főszereplői a tulajdonosok, a menedzserek és a munkavállalók. Ezek a szereplők képességeikkel, elgondolásaikkal, kreativitásukkal saját döntéseik alapján hatnak a vállalkozásra. A külső környezet hatásait viszont a cégek gyakran úgy élik meg, hogy azokkal szemben tehetetlenek, és nincs rájuk hatásuk. A külső környezetet a szakirodalom makro- és mikrokörnyezetre bontja. A mikrokörnyezetet piaci környezetnek is nevezi, és legfontosabb szereplőiként a versenytársakat, a vevőket, a beszállítókat és az egyéb üzleti partnereket, például a bankokat jelöli meg. A cégek makrokörnyezetét a gazdasági, politikai, kulturális, technológiai, tudásbeli, jogi, társadalmi és demográfiai tényezők befolyásolják, amelyek alakulására jelentős hatással van az állam és az intézményrendszerének működése. A makrokörnyezetre a cégek általában kevésbé tudnak hatni, mint a mikrokörnyezetre.

A makrokörnyezet részének lehet tekinteni a nemzetközi környezetet – beleértve az EU-s szabályokat – és általában a globalizáció üzleti környezetre gyakorolt hatásait. Az üzleti környezet rendszerét az 1. ábrán láthatjuk.

1. ábra
Az üzleti vállalkozások környezete

Forrás: a szerzők szerkesztése, 2016

Egy 2001–2003-as kutatás, a Global Entrepreneurship Monitor (GEM) vizsgálta az üzleti környezet milyenségét, és arra a kérdésre kereste a választ, hogy miként hat a vállalkozói aktivitás egy ország gazdaságának fejlődésére, illetve milyen módon befolyásolhatja egy kormány a vállalkozói aktivitást (Szerb et al., 2004). A kutatócsoport a kérdések megválaszolására egy koncepcionális modellt dolgozott ki, amellyel bizonyította, hogy a gazdasági növekedés egyik feltétele, hogy a kormány által kialakított általános

keretfeltételek megfelelően működjenek, és azok előnyösen alakítsák a már meglévő vállalatok működését. A másik feltétel pedig, hogy a kormány által teremtett környezet bátorítsa új vállalkozások létrejöttét. A modellből az is kitűnik, hogy a vállalatokat körülvevő környezetben a tényezők kölcsönhatása is fontos üzleti környezetet befolyásoló tényező. Ezt a gondolatot emeli ki Imreh Szabolcs szerzőtársaival, szerintük az üzleti környezet „azon tényezők, szervezetek, személyek dinamikusan változó összessége, amelyekre a vállalat, a vállalat szereplői gazdasági tevékenységük során közvetve vagy közvetlenül hatással vannak, s amelyek közvetve vagy közvetlenül ugyancsak hatást gyakorolnak a vállalatra” (Imreh et al., 2008: 3).

A Center for American Progress egyik tanulmánya (Kohli, Eizenga, 2011) a versenyképesség legfontosabb forrásai között elsőként említi az okos állami szabályozást, amely a cégek számára a legegyszerűbb és legbarátságosabb üzleti környezetet biztosítja. További fontos tényezőként sorolja fel a vállalkozóbarát állami működést és az elkötelezettséget az innovációt ösztönző környezet megteremtése mellett. De a tanulmány szerint javítja az üzleti környezetet a korszerű infrastruktúra – különös tekintettel a kommunikációs infrastruktúrára –, a magas színvonalú oktatási rendszer, amely jól felkészült szakembereket bocsát ki, továbbá a könnyen elérhető finanszírozási források is. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a kormány akkor tudja maximálisan mozgósítani erőforrásait az üzleti környezet hatékony és fenntartható javításáért, ha ezen feladatok összehangolt ellátását egy szervezet végzi. Ehhez az is szükséges, hogy az állami intézményrendszer egyes elemei ne elszigetelten, „minisztériumi falak által elválasztottan”, hanem rendszerszemléletben működjenek. A tanulmány végül felhívja a figyelmet arra, hogy a teljes gazdaság harmonikus fejlődése szempontjából hátrányos lehet, ha az állam „nyerő szereplőket” emel ki a gazdaságból, azokra megkülönböztetett figyelmet és jelentős állami forrásokat fordít. Ez torzíthatja a gazdaság szerkezetét, forrásokat vonhat el más, a versenyképességet jelentősebb mértékben javító területektől, szűk keresztmetszeteket képezhet az értékláncok működésében, következésképpen gátolhatja a gazdaság és a társadalom kiegyensúlyozott és hosszabb távon fenntartható fejlődését.

A BCG egy tanulmányában (Beal, Rueda-Sabater, Heng, 2015) arra hívja fel a figyelmet, hogy a kormányok csak akkor járulhatnak hozzá hatékonyan a gazdasági fejlődéshez, ha tevékenységüket elsősorban az üzleti környezet javítására összpontosítják, és nem arra, hogy szelektíven nyújtsanak költségvetési támogatásokat. A kormányok gazdaságot érintő lehetséges lépéseit és azok egymásra épülő rendszerét a 2. *ábra* szemlélteti.

2. ábra

Az állami beavatkozások hierarchiája

Forrás: a szerzők szerkesztése, 2016

A tanulmány arra figyelmeztet, hogy például az sem biztos, hogy a munkahelyteremtés legköltséghatékonyabb módja a különleges üzleti zónák, például az „szabad vállalkozási zónák” kialakítása. A legfontosabb lépés az, hogy általánosan, valamennyi vállalkozás számára javuljon az üzleti környezet. Ezt egyszerűen úgy lehet kifejezni, hogy a legfontosabb dolog, amit egy kormány tehet, hogy nem okoz gondot, nehézséget, esetleg kárt a cégeknek. Ez jelent konkrét adminisztrációs-csökkentő lépéseket, de egy sajátos üzleti szemléletű gondolkodást is. *Vagyis az állam legyen képes a cégek fejével gondolkodni, és megérteni, hogy mire van szükségük ahhoz, hogy versenyképességüket javítani tudják!*

A BCG egy másik tanulmánya (Brigl, Liechtenstein, 2015) pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a startupok fontos részei egy jól működő üzleti ökoszisztémának, ezért helyzetbe hozásuk legjobb módja, ha az állam rugalmassá, kiszámíthatóvá és átláthatóvá teszi a befektetési környezetet azért, hogy a kockázati-tőke-befektető cégek értelmét lássák a startup cégek finanszírozásának.

Összefoglalva az eddigieket: az üzleti környezet bonyolult rendszer, amelynek működése hatással van nemcsak a cégek, hanem a nemzet versenyképességére is. Az állam az üzleti környezet alakításával befolyásolja a cégek aktivitását, vállalkozói és innovációs tevékenységét, amely viszont a versenyképességre van hatással. Fontos a meglévő cégek körüli környezet alakulása, de ugyanannyira fontos az is, hogy mekkora a környezeti ösztönzés új cégek létrehozására. Az állam gazdaságpolitikája alapvetően befolyásolja a cégek makrokörnyezetét. A kormányok konkrét lépései pedig hatással vannak a mikro-, azaz a piaci környezetre, a vállalkozások költségeire és ezzel eredményeire, versenyképességére. Például a béreket terhelő járulékok komoly költségnövelő tényezők.

A munkahelyek megőrzéséhez és az új munkahelyek teremtéséhez adott kedvezmények viszont csökkentik a cégek költségeit. Az adócsökkentés növeli, az adónövelés csökkenti a cégek hozamát, és ezzel befolyásolja beruházási kedvüket és innovációs lehetőségeiket. A kormány a közbeszerzésekkel vásárlóként is megjelenik a piacon. A közbeszerzési szabályok tisztasága, átláthatósága és a közbeszerzési munkák elérhetősége befolyásolja a cégek piaci lehetőségeit. Igaz ez a pályázati forrásokra is. *Az állam intézményrendszere azonban a legnagyobb üzleti környezeti hatást működési hatékonyságával, az üzleti világgal szembeni szemléletével és a szabályok egységes és általános érvényesítésével éri el. Vagyis a bürokrácia és a korrupció mértéke, valamint a vállalkozóbarát és vállalkozást bátorító intézményi magatartás jelentősen befolyásolja az üzleti környezetet és ezen keresztül a versenyképességet.*

Az üzleti környezet valamennyi eleme állandó változásban van, és a változások hatásai nehezen láthatók előre. A cégek általában jobban felkészültek a mikrokörnyezet, például a versenyhelyzet várható alakulásának előrejelzésére. *A makrokörnyezet váratlan változásai, az előre nem becsülhető állami lépések azonban komoly zavarokat okozhatnak a vállalkozások működésében, jelentősen rontva azok piaci versenyképességét.* Minél erőteljesebb egy országban az állam piaci szerepvállalása, annál fontosabb, hogy lépései az üzleti szféra számára kiszámíthatók legyenek. Az üzleti környezet javítása nem öncélú tevékenység. Úgy sem lehet rá tekinteti, mint az üzleti szférával szembeni állami jóindulatra. *Az üzleti környezet javítása a társadalmi-gazdasági versenyképesség fontos feltétele, így ha ezen a területen egy kormány rosszul teljesít, akkor ezzel gátolja a nemzeti versenyképesség javulását, rontja a növekedési és a fenntartható fejlődési esélyeket.*

3. Nemzetközi és hazai kitekintés

3.1. Az IMD 2015. évi versenyképességi tanulmánya

Az IMD⁶ nemzetközi versenyképesség-kutató központ a 2015. évi tanulmányában 61 ország versenyképességét elemezte (IMD, 2015a). Magyarország a 61 ország között az általános versenyképességi mutató alapján a 48. helyen volt. Ez a pozíció nem jelentett változást az előző évihez képest. Az elemzők 256 mutató alapján készítették el az országok helyezését megadó kompozit mutatót. Közöttük az üzleti környezettel és az arra ható állami intézkedésekkel kapcsolatos főbb mutatók száma 32. *Az 1. táblázatban látjuk ezeket a mutatókat, az ezek alapján elért helyezésünket, és összehasonlításként Csehország, Szlovákia és Lengyelország helyezését.*

1. táblázat

Az üzleti környezettel, állami szabályozással kapcsolatos mutatók és helyezések

Mutató	Magyar-or szág	Csehország	Szlovákia	Lengyel-or szág
A jogi és szabályozási környezet támogatja-e a versenyképességet?	53	42	54	24
A kormánydöntések végrehajtása	34	28	43	23

⁶ IMD: Institute for Management Development. World Competitiveness Center. Lausanne, Svájc. A 2015-ös kérdőíves felméréseket az IMD magyarországi partnere, a budapesti székhelyű ICEG European Center végezte. Az IMD-nek 2016-tól a Nemzeti Közszolgálati Egyetem is partnere (kapcsolattartó: Prof. Dr. Csath Magdolna, a Pénzügyi stabilitás és gazdasági versenyképesség munkacsoport vezetője).

Mutató	Magyar-ország	Csehország	Szlovákia	Lengyel-ország
hatékonyan történik-e?				
A kormány működése transzparens-e?	56	42	51	29
A bürokrácia mértéke	50	32	44	39
A korrupció szintje	51	36	48	29
Megbízható-e a jogrend?	28	21	Nincs adat	22
Az exportot, importot segíti-e a vámszabályozás?	42	33	40	21
Nem akadályozza-e protekcionizmus a cégek működését?	53	18	38	11
Hatékony-e a versenyszabályozás, és megakadályozza-e a tisztességtelen versenyt?	58	48	57	24
Gátolja-e az állami szabályozás a cégek hatékony működését?	47	42	56	45
Mennyire könnyű új céget indítani?	30	37	57	55
Hány nap alatt lehet új céget bejegyezni?	13	48	36	56
Hányféle eljárás szükséges egy új cég bejegyzéséhez?	15	53	44	15
Nem nehezíti-e a munkaerőpiaci szabályozás a cégek működését?	12	23	55	34
Rendelkezésre áll-e elegendő képzett munkaerő?	53	33	33	19
Tehetségek megtartása és vonzása	57	41	58	61
Agyelszívás	60	27	51	43
Kockázati tőke rendelkezésre állása	47	22	43	32
Hitel rendelkezésre állása	48	3	30	16
A vállalkozó szellem elterjedtsége	43	11	17	2
Támogatja-e az általános értékrend a versenyképesség növelését?	58	25	44	39
Az energiainfrastruktúra minősége és hatékonysága	43	18	15	44
Az elektromos energia ára cégek esetén	35	45	52	22
Gyors, széles sávú internet rendelkezésre állása	52	14	51	29
Információtechnológiai képességek	46	28	37	15
Mérnökök rendelkezésre állása	49	34	38	31

Mutató	Magyar-ország	Csehország	Szlovákia	Lengyel-ország
Bátorítja-e az innovációt a tudományos kutatással kapcsolatos szabályozás?	42	34	56	36
Egészségben várható élettartam	42	31	39	34
A munkaerő egészségügyi problémái nehezítik-e a cégek működését?	45	20	27	54
Nyelvtudás	58	32	30	17
Az oktatási rendszer támogatja-e a gazdaság versenyképességének növelését?	47	29	49	32
Az egyetemi oktatás színvonala támogatja-e a gazdaság versenyképességének növelését?	50	32	57	30
Általános versenyképességi helyezés	48	29	46	33

Forrás: IMD (2015a)

A vizsgált 33 mutatóból 18 esetén a négy ország között a mi helyezésünk a legrosszabb, 3 esetén pedig a legjobb. A háromból két mutató, az új cégbejegyzéshez szükséges napok, illetve eljárások száma esetén elért jó eredményünk az államreform keretében a bürokráciacsökkentést célzó legutóbbi intézkedések hatását tükrözi. A legrosszabb három adatunk közül az egyik a piaci verseny tisztaságával (58), a másik a csökkenő munkaerővel (60), a harmadik pedig a versenyképesség növelését támogató társadalmi-politikai értékrenddel kapcsolatos problémákra (58) figyelmeztet. Azonban valamennyi mutató esetén, amelynél az általános versenyképességi helyezésünkénél (48) rosszabb helyezést értünk el, érdemes kutatni az okokat, és keresni a pozíciójavítás lehetőségeit. A 48.-nál rosszabb helyezést 14 mutató esetén értünk el. Ezeket vastagítással jeleztük. A 30. és alatta lévő jó helyezéseinket dőlt számok mutatják.

3.2. Az IMD munkaerőhelyezettel kapcsolatos tanulmánya

Az IMD 2015. novemberi tanulmánya (IMD, 2015b) a munkaerő oldaláról vizsgálja az üzleti környezetet. Azt kutatja, hogy mennyire áll rendelkezésre jelenleg és a jövőben várhatóan megfelelő mennyiségű és minőségű munkaerő a vállalkozások számára. A vizsgált 30 mutatót három csoportba osztja. Ezek a következők:

- a munkaerő tudásának fejlesztését szolgáló állami beruházásokkal kapcsolatos mutatók;
- a munkahelyek és az általános környezet munkaerőt megtartó és vonzó jellemzői;
- a munkaerőt jellemző mennyiségi és minőségi, képességi mutatók.

Az első és a harmadik csoportban lévő mutatók nem függetlenek egymástól, mivel a munkaerő fejlesztését szolgáló mai beruházások nyilvánvalóan hatással vannak a munkaerő minőségére és képességére, csak valószínűleg ez a hatás a képzési-továbbképzési forma függvényében eltérő időtávon érvényesül. A munkaerő fejlesztését célzó állami beruházásokkal kapcsolatos mutatók alapján a vizsgált országok listáját Dánia és Svájc vezeti, amelyeket Ausztria követi. A cégek munkaerő-megtartó és -vonzó képességét jellemző mutatók alapján Svájc és az USA került az élre. A munkaerő képessége, minősége alapján pedig Svájc és Szingapúr vezet. Általában a tudás, a humán tőke szempontjából egy

2005–2015-ös időszoron – egy év (2006) kivételével – Svájc van az első helyen. Nyomában pedig Dánia található. Magyarország, Csehország, Lengyelország és Szlovákia helyezését 2005 és 2014 között az összefoglaló (kompozit) mutató alapján, illetve 2015-ben a részmutatók alapján a 2. táblázatban láthatjuk.

2. táblázat
Az országok helyezései a humán tőke színvonala alapján, 2005–2015

Ország	Magyarország	Csehország	Szlovákia	Lengyelország
Általános helyezés				
2005	16	24	30	43
2006	24	19	36	48
2007	20	24	36	45
2008	26	28	38	43
2009	30	24	36	37
2010	33	26	49	30
2011	38	25	51	40
2012	39	30	51	38
2013	49	28	52	30
2014	51	37	46	36
2015				
Beruházás	42	31	43	30
Megtartó- és vonzóerő	59	31	53	52
Képesség, minőség	53	30	45	21
Általános helyezés	56	30	47	32

Milyen következtetéseket lehet levonni az idősorokból, illetve a 2015. évi adatok alapján? Azt láthatjuk, hogy *Magyarország a munkaerőt jellemző mutatók tekintetében egyre rosszabb pozícióba kerül.* 2015-ben azonban kisebb javulás tapasztalható a munkaerő tudásának fejlesztését elősegítő állami beruházások területén. Így ezen mutatócsoport esetén az általános 56. helyhez képest – ami csak 5 pozícióval jobb, mint a legrosszabb, 61. hely – 14 hellyel előbbre jutottunk (a 42. helyre). De ha ezt a 42. helyünket az idő függvényében vizsgáljuk, akkor itt is romló eredményeket látunk. Viszont érdemes felfigyelni Csehország és Lengyelország javuló pozíciójára. Mindkét ország sokkal jobban teljesít a mért humántőke-mutatók, valamint az általános versenyképességi pozíció szempontjából is, mint Magyarország, s ez érzékelteti a humántőke-fejlesztés eredményei és a gazdasági versenyképesség közötti kapcsolatot. Magyarország esetén azonban még egy szembeötlő jelenségre fel kell figyelnünk, ez pedig a munkahelyek munkaerővonzó és -megtartó képessége. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a magyarországi munkahelyek nem eléggé vonzóak a magyar szakemberek számára. E tekintetben az 59. helyen vagyunk, csak Bulgária és Venezuela van mögöttünk. Ez a jelenség nyilván összefüggésbe hozható a szakemberek elvándorlásával, amely pedig hosszabb távon lehetetleníti el a megfelelő mennyiségű és képességű munkaerő rendelkezésre állását a cégek számára. De a két mutatócsoportot érdemes összekapcsolni, és akkor azt a következtetést tudjuk levonni, hogy *hiába javítja az állam a munkaerőbe a beruházások, a munkaerő-fejlesztés területén a saját teljesítményét, ha ugyanakkor a cégek nem javítják a munkaerővonzó és -megtartó képességüket.* Ugyanis így a jó munkaerő továbbra sem itthon, hanem külföldön fog elhelyezkedni.

3.3. A World Economic Forum (WEF) versenyképességi tanulmánya

A World Economic Forum (WEF) versenyképesség-kutató intézet évente jelenteti meg versenyképességi elemzését és a vizsgált országok versenyképességi sorrendjét. A WEF számára adatokat szolgáltató magyarországi partner a KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt. A WEF által kiadott 2015. évi jelentés (WEF, 2015) 114 mutató alapján 134 ország versenyképességi teljesítményét elemzi. A kormány üzleti környezetet befolyásoló teljesítménymutatói közül a 18 legfontosabbat vizsgálva, Csehországgal, Szlovákiával és Lengyelországgal összehasonlítva a 3. táblázatban látható pozíciókat értük el.

3. táblázat

Az üzleti környezettel, állami szabályozással kapcsolatos mutatók és helyezések

Mutató	Magyarország	Csehország	Szlovákia	Lengyelország
A korrupció szintje	79	48	94	40
Az állami döntések részrehajlósága	125	94	138	69
Az állami kiadásokkal való gazdálkodás (pocsékolás)	95	7	123	87
Bürokrácia	128	120	132	122
Kormánydöntések transzparenciája	119	88	79	106
Az általános infrastruktúra minősége	41	36	49	68
Az elektromosenergia-szolgáltatás minősége	39	19	26	47
Az oktatási rendszer minősége	99	60	121	73

Mutató	Magyarország	Csehország	Szlovákia	Lengyelország
A monopóliumellenes szabályozás hatékonysága	95	39	94	50
Az adórendszer negatív hatása a beruházási kedvre	120	58	107	96
Hányféle eljárás szükséges egy új cég bejegyzéséhez?	22	104	76	22
Hány nap alatt lehet egy új céget bejegyezni?	18	94	66	112
A vámeljáráások céges terheinek mértéke	34	35	44	49
A hitelhez jutás nehézsége	124	37	40	89
Kockázati tőke rendelkezésre állása	101	31	57	96
A cégek innovációs képessége	131	26	77	72
Az innovatív tartalom fontossága a közbeszerzésnél	104	83	87	91
Az összes adó mértéke (profitadó, munkát terhelő adók és járulékok, egyéb adók)	103	105	106	72
Általános versenyképességi helyezés	63	31	67	41

Forrás: WEF (2015)

A legrosszabb helyezéseket az innovációs képességek (131), a bürokrácia mértéke (128), az állami döntések részrehajlósága (125), a hitelhez jutási lehetőségek (124), az adórendszer beruházási kedvre gyakorolt negatív hatása (120) és a kormánydöntések transzparenciája (119) területén értük el. Az általános versenyképességi helyezésnél rosszabb besorolást a vastagított értékek, a 30. alatti jó pozíciókat pedig a dőlt értékek jelzik. *A WEF-helyezéseink a legtöbb mutató esetén összhangban vannak az IMD versenyképességi elemzésében található, ugyancsak kedvezőtlen értékeinkkel.* Az új üzleti vállalkozások indításával kapcsolatos bürokráciacsökkentésben elért eredmények pedig itt is jelentkezik (22. és 18. pozíció).

3.4. A Világbank *Doing Business 2016* tanulmánya

A Világbank *Doing Business* tanulmánya (World Bank, 2016) a vizsgált országokban a cégeket terhelő állami adminisztrációs terhek nagyságát elemzi. Az elemzett indikátorok a következők:

- az elektromos energia elérhetősége és a szolgáltatás megbízhatósága;
- az építési engedélyekkel kapcsolatos szabályok, időigények, költségek;
- az export-import adminisztrációjának idő- és költségigénye;
- az adózással kapcsolatos adminisztráció idő- és költségigénye;
- a kisebbségi tulajdonosok védelme;
- tulajdonvásárlással és tulajdonbejegyzéssel kapcsolatos adminisztrációs terhek;
- hitelhez jutási lehetőségek;
- a fizetőképтелenség és a csődeljárás adminisztrációjának idő- és költségigénye;

szereződési fegyelem;
a munkaerőpiaci szabályozás rugalmassága;
új cég indításának adminisztrációs, idő- és költségigénye.

Magyarország a 189-es országlistán 2016-ban a 42., Csehország a 36., Szlovákia és Szlovénia a 29., Lengyelország pedig a 25. helyen áll. Az elektromos energiához jutás gyorsasága és a szolgáltatás megbízhatósága tekintetében a legrosszabb a helyezésünk (117), de az adózással kapcsolatos bürokrácia terén sem jó a pozíciónk. A tanulmány szerint a cégeknek évente 11-féle adót kell fizetniük, és az ezzel eltöltött idő 277 óra, ami a kis- és középvállalkozások számára elviselhetetlenül nagy terhet jelent.

3.5. EU-tanulmányok

Az EU versenyképességi tanulmánya (2014)

A *Reindustrializing Europe: Member States' Competitiveness Report 2014* című tanulmány (EU, 2014a) a tagországok ipari teljesítményét és az államigazgatás működését elemezte. Bár a tanulmányban használt adatsorok általában 2012–2013-ban véget érnek, az elemzések megállapításai figyelemre méltók. *A tanulmány hangsúlyozza, hogy az államigazgatás minősége maga is versenyképességi tényező.* Ezen belül különös figyelmet kell fordítani az államigazgatás üzleti környezetet befolyásoló szerepére. Az EU-tanulmány szerint az állami adminisztráció üzleti környezetre gyakorolt hatásait a következőkkel mérhetjük:

- a kormányzás minősége;
- a jogrend biztonsága és a szabályok betartása;
- a korrupció szintje;
- a kormányzás stratégiai, költségvetési, szabályozási és végrehajtó képessége;
- a kormány vállalkozásbarát magatartása.

A jó kormányzás és a jogi biztonság a stabil, kiszámítható üzleti környezet fő elemei közé tartozik. Ehhez hatékonyan működő és felelősségre vonható intézményrendszerre van szükség. Az is fontos, hogy a kormányzás rugalmas rendszerként működjön: tanuljon a hibákból, és folyamatosan keresse azok elkerülésének lehetőségeit. A versenyképesség és a gazdasági növekedés fő forrása az innováció. Az üzleti környezetnek ezért olyannak kell lennie, amely bátorítja az innovációt, beleértve a közbeszerzési rendszer innovációt segítő szerepét is. Mindezek alapján a tanulmány 10 területen 21 mutatóval méri az országok államigazgatási színvonalát (*public administration scoreboard*). A 10 terület a következő:

- kormányzati hatékonyság és korrupció;
- közpénzügyek;
- stratégiai és adminisztratív képességek;
- a szabályozás minősége;
- az információs és kommunikációs technológiák elterjedtsége;
- a cégalapítás egyszerűsége;
- közbeszerzési rendszer;
- az adórendszer hatékonysága;
- kereskedelmi és vámszabályozás;
- jogrend.

A tanulmány szerint a kormányzás hatékonyságát nézve Magyarország pozíciója 2008 és 2013 között romlott, a korrupció területén viszont enyhe javulást jelez, de még így is eléggé a lista vége felé helyezkedünk el. A stratégiai képességekkel kapcsolatban a tanulmány azt vizsgálja, hogy mennyire fogalmazznak meg az országok hosszabb távú,

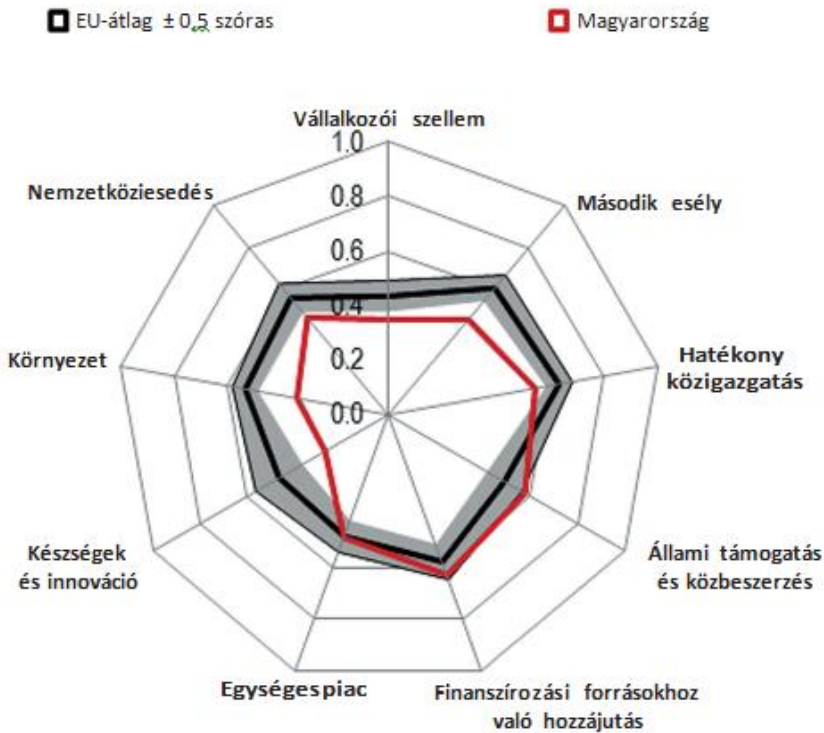
rendszer szemléletű és világos célokat, amelyek iránymutatást és kiszámíthatóságot biztosítanak az üzleti szféra számára. Elemzi továbbá, hogy mennyire következetes és kiszámítható általában a döntéshozatal, mennyire összehangolt az állami intézményrendszer elemeinek együttműködése, ami könnyíti az üzleti világ és az állami intézményrendszer közötti kapcsolatrendszert, illetve hogy mennyire konzultálnak a döntéshozók az üzleti világ szereplőivel a döntések meghozatala előtt. A tanulmány kiemeli, hogy míg Lengyelország e tekintetben 53%-kal javította, addig Magyarország 68%-kal rontotta mutatóját 2009-től 2014-ig, és így az utolsó előtti helyen van az EU országai között.

A cégbejegyzés idő- és költségigénye e tanulmány szerint is javult Magyarországon. Az innováció állami támogatásának gyenge pontjaként a tanulmány a közbeszerzéseket emeli ki. A kutatók azt vizsgálták, hogy a kikérdezett cégek hány százaléka vett részt 2011. január 1. óta innovatív megoldást ösztönző közbeszerzésben. A témát a kutatók azért tartják különösen fontosnak, mert a közbeszerzések során a cégek jelentős összegű állami megrendeléseket kapnak, és ha ezek többsége innovatív megoldást jelentene, akkor az jelentősen hozzájárulhatna a versenyképesség növeléséhez. E mutató alapján szintén az utolsó előtti hely a miénk.

Végül különösen nagy problémaként említi a tanulmány azt, hogy bár kötelező lenne hatásvizsgálatokat végezni minden szabályozásváltozásnál, ezek általában elmaradnak, vagy ha el is készülnek, a minőségük gyenge. Ennél is rosszabb a helyzet a kkv-k esetében, amelyekre külön is el kellene végezni a hatásvizsgálatot, azonban ennek nem találták nyomát a kutatók. Az Európai Bizottság 2016. február 26-i országjelentése hasonló problémákra hívja fel a figyelmet a következő megállapítással: „A kiszámíthatatlan szabályozás továbbra is az egyik legnagyobb akadály a üzleti környezet javításának” (EC, 2016: 67).

Az EU kkv-k helyzetét vizsgáló tanulmánya

A vállalkozások között kiemelt szerepet tölt be a kkv-szektor. A kkv-k helyzetének felmérése az EU éves SBA-jelentése (*Small Business Act* – kisvállalkozói intézkedéscsomag) alapján történik. Ez a jelentés (Európai Bizottság, 2014b) az aktuális tendenciákat és a nemzeti politikák kkv-kat érintő hatásait elemzi, így hiteles információkat nyújt a kkv-szektorról és annak környezetéről. Az általános értékelést a 3. ábra foglalja össze.

3. ábra
Kkv-k Magyarországon – SBA-profil

Forrás: Európai Bizottság (2014b)

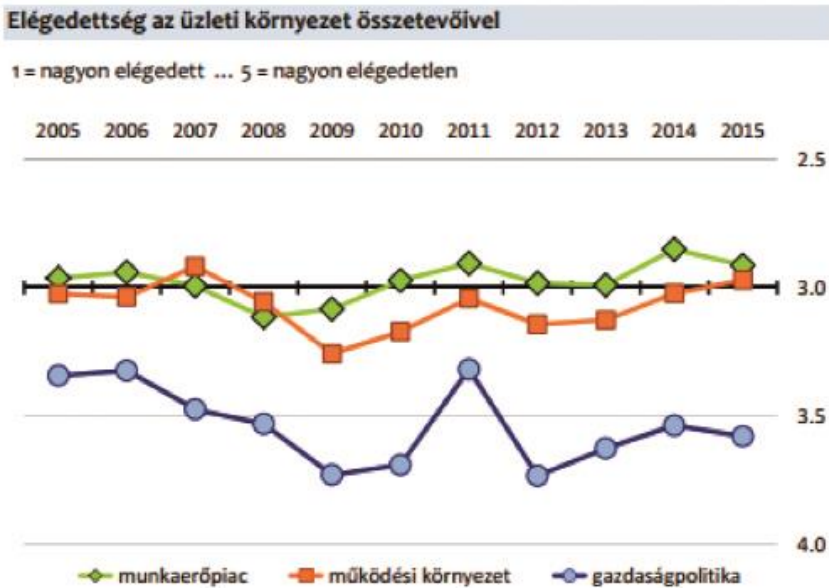
A jelentés szerint Magyarország a *vállalkozói szellem*, a *készségek és innováció*, a *nemzetköziesedés*, a *környezet* és a *második esély* területein van lemaradva az Európai Unió átlagától. A *vállalkozói szellem* terén jelentkező hátrány egyik oka, hogy a hazai iskolarendszer nem nevel vállalkozói szemléletre. A *készségeket és innovációt* tekintve is jelentős a hátrányunk az EU átlagához képest. Ennek oka, hogy a magyar kkv-k nagyon kevés innovációt hajtanak végre, nem használják ki az IKT (információs és kommunikációs technológiák) nyújtotta lehetőségeket (online beszerzés és értékesítés), valamint az alkalmazottaknak nyújtott képzések arányában is lemaradás tapasztalható. A *nemzetköziesedés* vonatkozásában kiemelhető, hogy a külkereskedelmi tevékenységhez – legyen szó akár exportról, akár importról – sok időre és dokumentumra van szükség. Pozitív jelenség ugyanakkor, hogy az export és az import költségei Magyarországon alacsonyabbak az átlagosnál. A *környezet* területén látható gyenge pozíciónk oka lehet, hogy a kkv-k között nagyon kevés (10%) forgalmaz zöld terméket vagy szolgáltatást, az Európai Unióban ezen arány 26%. A *második esély* elnevezésű pillér esetén a kudarctól való félelem, az újrakezdés támogatásának alacsony szintje és a fizetésektől való félelem rendezésének költségei azok, amelyek messze elmaradnak az átlagos értéktől. Az előbbi területen, a kudarctól való félelem esetében is érdemes megnézni a versenytársainkhoz képest jelentkező kulturális különbségeket, és érdekes vizsgálni, hogy magyar sajátosság-e az újrakezdési pesszimizmus (Nagy, 2015). A közigazgatás területén a kkv-kat nagyon megterheli, hogy túl sok időt kell fordítani

az adóadminisztrációra. Pozitívként lehet kiemelni, hogy a vállalkozás indításával és engedélyeztetésével kapcsolatos mutatókban a hazai adatok jobbakként, mint az uniós átlag.

3.6. Néhány hazai felvetés

A Német–Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara elemzése (DUIHK, 2015)

A kamara – a megkérdezett vállalati vezetők véleménye alapján – elsősorban a korrupció mértékét és a közbeszerzések átláthatóságát emeli ki problematikus területként. Álláspontja szerint ezeken a területeken a régiós átlaghoz képest is kedvezőtlen a magyarországi kép. Az üzleti környezet három összetevőjével, a munkaerőpiaccal, a működési környezettel és a gazdaságpolitikával az évek során változó mértékben, de átlagosan elégedettek a cégek. Ezt látjuk a 4. ábrán.

4. ábra
Elégedettség az üzleti környezet összetevőivel

Forrás: Német–Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara (2015)

Egy hazai kutatás: a 2014. decemberi kv-felmérés eredményei

A kérdőíves felmérésben 328 cég vett részt. A mintában 161 kft., 104 egyéni vállalkozó és 50 bt. szerepelt. A mintában valamennyi régióból helyet kaptak cégek. A tevékenységi kört tekintve az ipar, az építőipar, a vendéglátás, a kereskedelem, a szolgáltatás és a mezőgazdaság területéről egyaránt szerepeltek válaszadók. A cégek 97,55%-a magyar tulajdonban van, és 13%-uk exportál esetenként vagy rendszeresen. 2008 és 2013 között 67,48%-uknál történt beruházás, többségében informatikai, gépi és technológiai jellegű. A kérdőívben szóvegesen lehetett véleményt mondani arról, hogy milyen üzleti környezeti változás segítené leginkább a cég eredményesebb működését. A többség a három

legfontosabb gazdasági környezetet javító változásként
a stabil, kiegyensúlyozott adórendszert;
a munkáltatói adók és járulékok csökkentését és
a bürokrácia jelentős leépítését
jelölte meg.

A kérdések között szerepelt az is, hogy milyen segítséggel tudnák a cégek exportjukat bővíteni. A tipikus válaszok a következők voltak:

- pályázati lehetőségek bővítése;
- erőteljesebb gazdasági képviselő, üzletember-találkozók;
- exporttámogatás;
- az adminisztráció csökkentése (hatósági eljárások, igazolások);
- segítség a konkrét lebonyolításnál (vám, szállítmányozás, előfinanszírozás);
- a külföldi vásárokon való részvétel támogatása;
- marketinggel, reklámmal, piacra jutással kapcsolatos segítségnyújtás;
- piaci információk biztosítása;
- jobb országimázs-építés;
- a fejlesztés és az innováció hatékonyabb támogatása;
- környezeti kiszámíthatóság;
- vállalkozóbarátabb hazai környezet, hogy a cég megerősödhessen a hazai piacon, és a hazai piaci jelenlétet referenciaként használva meg tudjon jelenni a külpiacra.

Az innováció a sikeres export egyik feltétele. Ezért a kérdések között szerepelt az is, hogy ezt milyen külső tényezők gátolják. A tipikus válaszok a következők voltak:

- nincs mikro- és kisvállalkozások számára kiírt innovációs pályázat;
- a közbeszerzések nem ösztönzik az innovációt;
- jelentősen csökkenteni kellene az adó- és járulékköltségeket, így több pénz maradna fejlesztésre, innovációra;
- a kiszámíthatatlan környezet miatt nagyobb a bizonytalanság;
- túlzott bürokrácia (amely elvonja az energiát mástól);
- a szabadalmi eljárást egy kis cég nem tudja megfizetni;
- tisztességtelen hazai piaci viszonyok, tisztességtelen verseny;
- nincs a kis cégek számára állami támogatás;
- nincs ösztönzés: a megkeresett jövedelem többségét az állam elvonja: „adó hátán adó”;
- korruptció;
- a szakképzett munkaerő hiánya egyre nagyobb problémát okoz.

A felmérés eredményei megerősítik a bemutatott nemzetközi és hazai elemzések következtetéseit. Tekintettel arra, hogy a mintában a kis- és mikrovállalkozások voltak többségben, a megfogalmazások is kissé erőteljesebbek. Ez arra is rávilágít, hogy a bürokrácia több terhet ró a kis cégekre, illetve hogy az állami intézményrendszer viselkedését a kis cégek kevésbé érzékelik „vállalkozásbarátnak”.

Századvég–MNB: konjunktúra- és gazdaságiközhangulat-kutatás

A Századvég–MNB a konjunktúra- és gazdaságiközhangulat-kutatásáról szóló, 2016. július 14-i beszámolója szerint a vizsgált vállalati körben a cégek továbbra is negatívan értékelik az üzleti környezetet, sőt értékelésük a májusi felméréshez képest még pesszimistább lett. Lényegében a bürokrácia, az átláthatóság és az adózási rendszer idő- és költségigényének területén elégedetlenek a környezet alakulásával, illetve ezeknél nem érznek elegendő javulást.

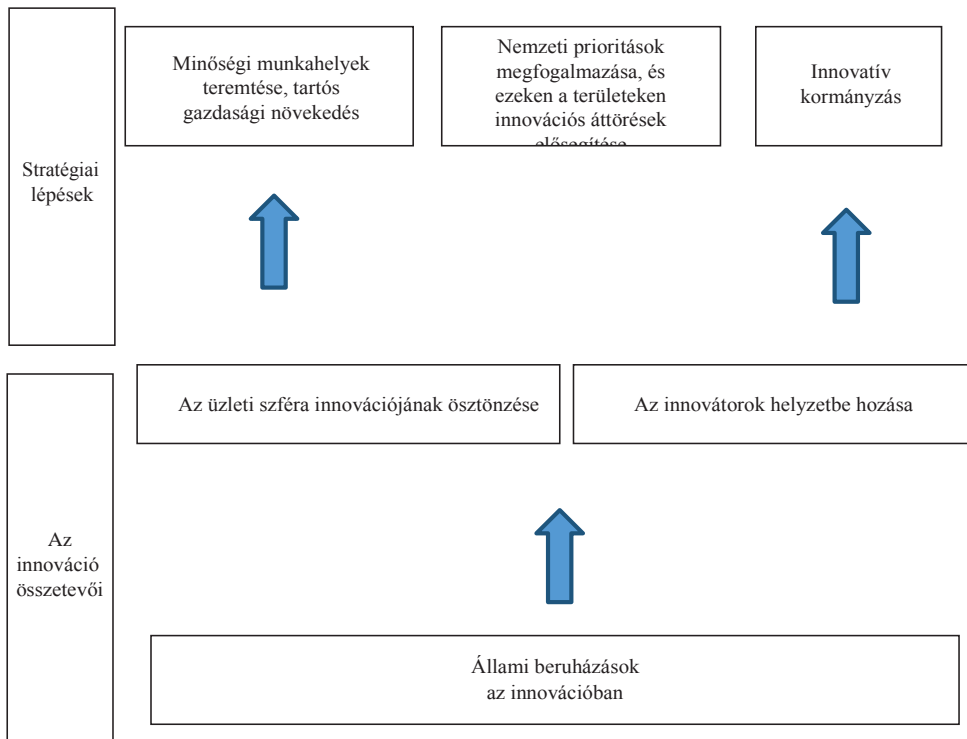
3.7. Nemzetközi „best practice” – jó gyakorlatok: mit tesznek egyes külföldi kormányok az üzleti környezet javításáért?

A kutatás során megvizsgáltunk néhány nemzetközi jó gyakorlatot azzal a céllal, hogy az üzleti környezet vállalkozóbarátabbá tételének tanulságait és az átvehető megoldásokat keressük. A brit, ausztrál és amerikai példákból azt a következtetést vontuk le, hogy valamennyien nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy az adórendszer világos, logikus és egyszerű szerkezetű legyen, valamint érthetővé tegyék, hogy miért kell a meghatározott mértékű, adott adót fizetni, legyen átlátható és a cégek által tervezhető az adó összege, továbbá teremtsen egyenlő feltételeket, esélyeket és követelményeket minden cég számára.

Az adózásért felelős állami hivatal és az adózók között pedig az alá-fölé rendeltségi viszony helyett legyen együttműködésen alapuló, üzletszerű és partneri kapcsolat. Ennek részeként a hivatal rendszeresen gyűjtsön visszajelzéseket az üzleti szférától a munkájával, működésével kapcsolatos problémák és vélemények megismeréséhez és feldolgozásához, mert ez az alapja működése folyamatos javításának és hatékonysága növelésének.

Tipikus további kormányzati célok: a vállalkozásbarát környezet létrehozása kevesebb bürokráciával, alacsonyabb adókkal és a cégműködés költségeinek csökkentésével; a társadalom tudásszintjének növelése; a képzés színvonalának javítása; több jól képzett munkaerő és kiváló, korszerű infrastruktúra biztosítása; valamint olyan iparpolitika kidolgozása, amely ösztönzi és támogatja az innovációt, bátorítja a vállalkozó kedvet. Mindezt pedig a vizsgált országok karcsúbb, rugalmasabb és költséghatékonyabb állami intézményrendszer keretében kívánják megvalósítani.

Érdemes külön kitérni az amerikai kormány innovációt ösztönző környezeti lépéseire. Az *amerikai innováció stratégiája* című tanulmány (The White House, 2015) szerint egy nemzet innovációs stratégiája az 5. ábrán látható hat elemből épül fel.

5. ábra
Az innovációs stratégia építőelemei

Forrás: The White House (2015)

A tanulmány szerint az innovációhoz szükséges állami beruházások elemei az állami K+F+I-beruházások, a tmm-képzések (tudományos, technológiai, műszaki, matematikai), valamint a kiemelt fizikai és digitális infrastruktúrára szánt állami ráfordítások. Az üzleti szféra innovációját pedig az üzleti szféra K+F+I-beruházásainak előre látható, kiszámítható támogatásával; az állami működés innovációt gátló tevékenységeinek leépítésével; az állami és üzleti kutatások közötti együttműködés erősítésével; a lokális és regionális innovációs központok, ökoszisztémák létrejöttének támogatásával lehet a leginkább ösztönözni. De a kormányoknak vannak feladataik az innovatív cégek exporttámogatásának területén is, továbbá helyzetbe kell hozniuk az innovátorokat. A nemzetközi jó gyakorlatokat érdemes a jövőben is figyelemmel kísérni. Célszerű lenne kiértékelni a V4-országok eredményeit is, és minden esetben vizsgálni kellene – a publikált eredményeken és módszereken túl – a tényleges napi gyakorlatokat is. Ehhez személyes interjúk készítésére van szükség.

3.8. Rövid összefoglalás a nemzetközi és hazai elemzések alapján

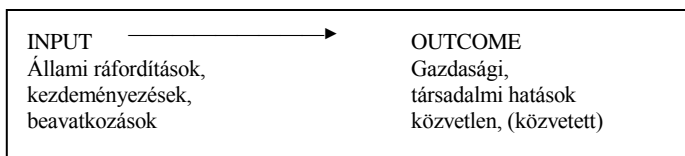
Összefoglalva a nemzetközi és hazai elemzések következtetéseit, megállapíthatjuk, hogy azok az elismerések és a bírálatok területén is többségében ugyanazokat a tényezőket emelik ki. Tipikus vélemény a döntéshozatalban a transzparencia gyengesége, az előzetes

és utólagos hatásvizsgálatok elmaradása, az adórendszer nagy költség- és időigénye – különösen a kisvállalkozások számára –, a továbbra is nagy bürokrácia és a gyenge innovációs szint. A versenyképesség javíthatósága szempontjából kiemelten fontos a humán vagyon minősége is. A probléma pedig az, hogy éppen ezeken a területeken nem tudunk elég jó eredményeket felmutatni. Egyre nyilvánvalóbb a szakképzett munkaerő hiánya, a jelentős agyelszívás, a gyenge innovációs teljesítmény és a kkv-szektor aluteljesítése. A nemzetközi elemzések magyarázatot is adnak ezekre a problémákra: gyenge a gazdaság diverzifikáltsága, rövidek az értékláncok, éppen ezért – bár munkalehetőségek vannak – kevés a jó minőségű, tudás- és innovációalapú munkahely. Több tanulmány is kiemeli, hogy gyenge a cégek „tehetségmegtartó és -vonzó képessége”, vagy ahogy az IMD munkaerővel kapcsolatos tanulmánya fogalmaz: „A minőségi munkavállalók számára nem eléggé vonzó a rendelkezésre álló magyar munkahelyek.” A gyenge innovációs szint összefügg a bürokráciával, a piaci verseny kapcsán tapasztalható problémákkal, illetve azzal, hogy a közbeszerzésnél továbbra sem kiemelt szempont az innovációs tartalom. Végül a kkv-k esetén a jelentős adóterhek, a rugalmatlanság és az üzleti környezet kiszámíthatatlansága, valamint az újrakezdés, a „második esély” hiánya jelent problémát. Az innovációt határozottabban bátorító környezeti elemek gyengesége is hozzájárul a rossz teljesítményhez. A kritikákat érdemes megszívlelni és a gyakorlatban ellenőrizni. Éppen ezért a javasolt, mellékletben szereplő indikátorrendszer összeállításánál építettünk a nemzetközi és a hazai elemzések következtetéseire egyaránt, hiszen a tapasztalatok szerint a hazai kutatási eredmények és a nemzetközi megállapítások között nagy az összhang.

A javasolt indikátorrendszer adatokkal való feltöltése és a későbbiekben részletezett elemzések elvégzése hozzásegítheti a döntéshozókat ahhoz, hogy a tervezett hatásokat (outcome) a legkisebb beavatkozással (input) és a legnagyobb hatékonysággal ériék el.

4. Módszertan és javasolt indikátorok

Az elméleti háttér, a nemzetközi, valamint a hazai vélemények, továbbá a nemzetközi jó gyakorlatok figyelembevételével olyan indikátorrendszer alkalmazását javasoljuk az üzleti környezet vizsgálatára, amely egyrésztől tekintettel van az általánosan problémásnak ítélt tényezőkre, másrésztől további, a magyar sajátosságokkal kapcsolatos tényezők vizsgálatát is lehetővé teszi. Ily módon az üzleti környezet elemzésénél egyfelől összekapcsoljuk a nemzetközi megközelítéseket, amelyek önmagukban – éppen az általánosítások miatt – gyakran félrevezető következtetéseket eredményeznek, a hazai szempontból kiemelten fontos és a hosszú távú gazdasági-társadalmi fejlődésünket megalapozó vizsgálatokkal. Másfelől a vizsgált mutatókat – eltérően a nemzetközi gyakorlattól – két csoportba osztjuk: az input (beavatkozás) és az outcome (hatás) mutatók csoportjára. Ezzel érzékeltetni kívánjuk az ok-okozati összefüggéseket, hiszen a kormányzati beavatkozások – inputok – önmagukban nem, hanem csak a gazdasági, társadalmi hatásukkal egységes rendszerben elemezhetők és értékelhetők. Ezt a szemléletet mutatja a 6. ábra.

6. ábra

A kormányzati teljesítmény mérése

Forrás: a szerzők szerkesztése, 2016

Természetesen nem mindig könnyű a mutatókat e szerint a szemlélet szerint megkülönböztetni, azonban a kutatás második szakaszában, az indikátorok véglegesítésénél újra górcső alá vesszük, hogy megfelelő-e a szétválasztás.

4.1. Az üzleti környezet vizsgálatára javasolt indikátorok

Az elmondottak alapján az indikátorok között szerepelnek a nemzetközi elemzésekben is általánosan használt, illetve további, a hazai sajátosságok miatt indokolt indikátorok. A 7. ábrán látható rendszer szerint 29 input és 13 outcome indikátort javasolunk.

Input (beavatkozás)	Outcome (hatások)		
	indikátorok (összesen: 44)		
gazdasági szabályozás	6	gazdasági szerkezet, értéklánc, diverzifikáció	4
jogi szabályozás	6	munkaerőpiaci hatások	3
finanszírozás	2	fizikai infrastruktúra	5
céges támogatások	2	társadalmi hatások	3
tudás- és képességfejlesztés	5		
innovációtámogatás	4		
az intézményrendszer hatékonysága	4		
összesen	29		15

7. ábra

Az input és az outcome mutatók csoportosítása

Forrás: a szerzők szerkesztése, 2016

Az input és outcome mutatók között, ha közvetlen nem is, de közvetett összefüggés mindig található. Egyes inputokhoz eltérő hatással többféle outcome is rendelhető, de egy outcome hatásnak is lehet többféle input a kiváltója. Ily módon a mutatók olyan rendszert alkotnak, amelynek elemei között a kapcsolatok szorosságát a későbbiekben korrelációs és faktoranalízis-vizsgálatokkal lehet majd megállapítani.

Input indítárorok

Az input indikátorok az üzleti környezetet befolyásoló fontosabb állami beavatkozási, döntési lehetőségeket írják le. A *gazdasági szabályozás* esetén az üzleti világ szempontjából legfontosabbként az adózási és versenyszabályozást érintő állami szabályozási lépéseket, döntéseket emeltük ki. A *jogi szabályozásnál* az üzleti szférát figyelembe véve a bürokrácia mértékét, illetve a kiszámíthatóságot, előrejelezhetőséget leíró mutatókat választottunk. A szektor jelentőségére való tekintettel külön kitértünk a jogszabályok kkv-kre gyakorolt hatásának elemzésére. A *finanszírozási helyzet* rendkívül fontos a cégek számára, ezért két

mutatóval ezt is vizsgáltuk, annak ellenére, hogy itt az állami szerepvállalás nem feltétlenül közvetlen, sokkal inkább a makropolitikákon, fiskális és monetáris politikan keresztül érvényesül.

A cégeknek nyújtott állami támogatások – mint állami inputok – jelentős hatással vannak a versenyhelyzetre, és hosszabb távon befolyásolják a gazdasági szerkezetet. Ezért részletes elemzésük annak ellenére indokolt, hogy a nemzetközi vizsgálatokban ezek nem szerepelnek. Az inputok között különös jelentősége van a munkaerő színvonalának növelését segítő állami lépéseknek, azaz *az állami tudás- és képességfejlesztő beavatkozásoknak*, valamint az innováció támogatását mérő és *az innovációs képességek fejlesztését* célzó állami ráfordításoknak. Mindkét inputtípus hosszú távon befolyásolja a versenyképességet, a gazdasági növekedés lehetőségeit, de az életszínvonalat és az életminőséget is. Mindezeket keresztül pedig visszahat a jövő lehetséges „inputjaira”, mivel befolyásolja az értéktérmet és a költségvetés bevételi forrásainak alakulását.

Végül, bár nehezen mérhető, inkább csak becsülhető az *intézményrendszer működési hatékonysága*, de mégis hatással van általában az üzleti környezetre, a cégek állami terheinek nagyságára, működésük, környezetük rugalmasságára, illetve az üzleti dinamizmusra.

Outcome indikátorok

Az outcome indikátorok hatásmutatók, de egyben a jövő állami ráfordításait is befolyásolják. Ezek között különösen jelentősek *a gazdasági szerkezet változásait* leíró indikátorok, amelyek alakulását nyilvánvalóan befolyásolják az állami beavatkozások, inputok, közöttük is különösen az állami támogatások, kedvezmények. Ugyanakkor a gazdasági szerkezet alakulása nagy hatással van a jövőbeli versenyképességre és növekedési lehetőségekre. *A munkaerőpiaci helyzetet* mint „outcome”-ot jelentősen befolyásolják az oktatással, képzéssel kapcsolatos állami lépések, ráfordítások, általában a humánvagyonbeli beruházások. A munkaerőpiaci szabályozás, a munka törvénykönyve által lehetővé tett munkaadói magatartás pedig – ha nem is közvetlenül – hatással lehet *a munkavállalók egészségére*, amely szintén versenyképességet befolyásoló tényező. Az állam infrastrukturális ráfordításainak, illetve a közszolgáltatásokat szabályozó szerepének hatásai pedig megjelennek outcome-ként az üzleti világ *fizikai infrastruktúrával kapcsolatos elégedettségében*.

Végül nagyon fontosak – bár szintén nehezen mérhetők – a *társadalmi hatások* is, mivel azok általában rontják vagy javítják az üzleti légkört, a cégek bizalmi szintjét és a vállalkozási kedvet. Ezek a hatások pedig szintén megjelennek a versenyképesség alakulásában.

5. Összefoglalás és következtetések

A versenyképesség javításának fontos eszköze a vállalkozások környezetének vállalkozó- és innovációbaráttá tétele. Az üzleti környezet nagyban függ a kormányzati képességek minőségétől, az állami intézményrendszer rugalmas és innovatív magatartásától, amely maga is versenyképességet befolyásoló tényező: *a versenyképes állam segíti a versenyképes gazdaság megteremtését*. Ezt részletesebben így definiálhatnánk: *az állami versenyképesség olyan állami magatartás, amely képes olyan környezetet teremteni, amelyben a nemzet képességei jól hasznosulnak és hosszabb távon folyamatosan erősödnek, a cégek képesek nagy hozzáadott érték előállítására, és folyamatosan javul a lakosság életszínvonala és életminősége*.

Jelen tanulmány bemutatta az üzleti környezet főbb elemeit, összefoglalta a legjellemzőbb nemzetközi és hazai véleményeket a kormány üzleti környezetet befolyásoló

tevékenységeivel kapcsolatban, továbbá vázolt néhány nemzetközi jó gyakorlatot arra vonatkozólag, hogy miként lehet az üzleti környezetet vállalkozás- és innovációbarátabbá formálni. Ezt követően megfogalmazott egy, az üzleti környezet átfogó, annak rendszerszemléletű vizsgálatát lehetővé tevő indikátorrendszert, amelynek adatokkal való feltöltése és a benne szereplő mutatók közötti összefüggések vizsgálata a kutatás második szakaszának feladata lesz. A mutatókat a melléklet 4. táblázata tartalmazza. A kutatással kapcsolatban fontos kiemelni a szemléletváltás szükségességét. *Nemcsak a cégeknél elvárás ugyanis a hatékonyság és hatásosság elérése a versenyképesség érdekében, hanem az államnál is. Ez azt jelenti, hogy minden kiadás esetén az „input”, azaz a ráfordítás hangsúlyozása helyett az „outcome”-ot, azaz a ráfordítással elért társadalmi-gazdasági eredményt kell értékelni.* Ehhez a szemléletváltáshoz azonban szervezési innováció is tartozik: a konkrét fejlesztési célok leghatékonyabb elérését ugyanis nem „minisztériumi falakkal elválasztva”, hanem projekt-/rendszerszemléletben, projektfelelősökkel lehet leginkább elérni. Végül hangsúlyozni kell, hogy a legkritikusabb tényező nemcsak a cégek, de a nemzet versenyképessége szempontjából is a megfelelő minőségű – tudású és egészségi állapotú – szakembergárda megléte és állandó „újratermelése”. Ez a cégek szempontjából olyan „külső tényező”, amellyel kapcsolatban a kormánytól várnak előrelépéseket. Természetesen a munkaerő megléte nem elég, azt meg is kell tartani. Ez pedig már részben céges feladat: megfelelő humánmenedzsment, bérezés és motiváció kérdése. De van feladata ezen a területen az államnak is: az életszínvonal mellett a megfelelő életminőség (kulturált lakókörnyezet, jó utak, szép városok és falvak, kiváló egészségügy és oktatás, megfelelő kulturális élet) kialakításához tud tevékenységével hozzájárulni. Stratégiai kérdés a munkaerőpiac szabályozása annak érdekében, hogy az a munkaadókat támogató rugalmasság mellett ne rontsa a munkavállalók motiváltságát, és biztosítsa egészségük megőrizhetőségét.

Felhasznált irodalom

- Beal, D., Rueda-Sabater E., Heng, S., L. (2015): *Why Well-Being Should Drive Growth Strategies*. 2015. Boston, Boston Consulting Group.
- Briegl, M., Liechtenstein, H. (2015): *A Rise in Good Deals, but an Investor Drought: The State of European Venture Capital*. Boston, Navarra, BCG, IESE.
- Chen, N. (2011): *Dynamic governance*. Singapore, World Scientific.
- DUIHK (2015): *Konjunktúrajelentés*. A DUIHK 2015. évi konjunktúrafelmérésének eredményei. Budapest, DUIHK, Német–Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara.
- EC (2016): *Country Report. Hungary*. EWD/2016.85.final, Brüsszel, Belgium.
- EU (2014a): *Reindustrializing Europe. Member States' Competitiveness Report*. SWD2014/278, Brüsszel, Belgium.
- EU (2014b): *Enterprise and Industry SB A Fact Sheet 2014 HUNGARY* Brüsszel, Belgium
- IMD (2015a): *World Competitiveness Yearbook*. Lausanne, Svájc.
- IMD (2015b): *World Talent Report*. Lausanne, Svájc.
- Imreh Sz., Kürtösi Zs., Majó Z., Vilmányi M. (2008): *Menedzsment I*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar.
- Kohli J., Eizenga J. (2011): *Reorganizing Government to Promote Competitiveness*. Washington, D.C., USA, Center for American Progress.
- Nagy B. (2015): A kelet-közép-európai kkv-k helyzete és nemzetközi szerepe. In: Józsa I. (szerk.): *Tanulmányok a gazdaság, a társadalom és a filozófia területéről*. Budapest, PREM A Consulting.
- Szerb L., Zoltán J. A., Varga A., Ulbert J., Bodor É. (2004): „Az új vállalkozások hatásai nemzetközi összehasonlításban (Global Entrepreneurship Monitor kutatás, 2001–2003)”. *Közgazdasági Szemle*, LI. évf., 2004. július–augusztus, 679–698.
- The White House (2015): *A Strategy for American Innovation*. Washington. USA, National Economic

1. melléklet

Az üzleti környezet vizsgálatára javasolt indikátorok

Indikátor	A mutató tartalma	A mutató forrása
1. Kormányzati inputok		
<i>1.1. Gazdasági szabályozás</i>		
Adófizetések száma	Évente hányszor kell egy vállalkozásnak adót fizetnie (cégtípusok szerinti bontásban)?	Illetékes minisztériumok, NAV
Az adózás időigénye	Hány napot vesz igénybe egy átlagos cég esetén az adóbürokrácia?	Reprezentatív felmérés
A kkv-szektor adózási terhei	A kkv-szektorra érintő adók száma és az adók mértéke típusonként	NAV és reprezentatív felmérés
Adóbeszedési költségráta	Az adóbeszedés hatékonysága (az adóbeszedés költségei a beszedett adó százalékában)	OECD, NAV
Az egy munkaórát terhelő adó- és járulékteher értéke az átlagos órabérhez viszonyítva	Munkaerőköltség	NGM, NAV
A versenyszabályozás hatékonysága	A tisztességes üzleti tevékenységet folytató vállalkozások piaci helyzetének vizsgálata, jellemző-e a részrehajlás-mentesség, az egységes elbírálás?	Reprezentatív felmérés
<i>1.2. Jogi szabályozás</i>		
Új jogszabályok, megszűnő jogszabályok, jogszabály-módosítások száma	A cégeket érintő új jogszabályok, illetve a megszűnt, megváltoztatott jogszabályok száma egy adott évben	Illetékes minisztériumok, hatóságok
Új jogszabály, jogszabály-változtatás hatálybalépésének időtartama	Mennyi idejű van a cégeknek arra, hogy megismerjék az új/megváltoztatott jogszabályt, mielőtt alkalmazniuk kellene?	Illetékes minisztériumok, hatóságok, reprezentatív felmérés
Jogszabály-változtatás egyeztetése az érdekeltekkel	Hányszor és milyen formában történik egyeztetés az üzleti világgal a jogszabályok megalkotása/megváltoztatása	Illetékes minisztériumok, hatóságok és reprezentatív felmérés

Indikátor	A mutató tartalma	A mutató forrása
	előtt?	
Útólagos hatásvizsgálatok	Van-e szervezett és tervezett hatásvizsgálat a jogszabályok megváltoztatása után, illetve az új jogszabályok hatásairól?	Illetékes minisztériumok, hatóságok és reprezentatív felmérés
Jogszabályok hatása a kkv-kre	„A gondolkozz először kicsiben!” EU-ajánlás alapján milyen egyeztetések vannak a kkv-szektorral jogszabályalkotás előtt, illetve azok hatálybalépése után (hatásvizsgálatok)?	Reprezentatív felmérés a kkv-k körében
A piaci működés tisztasága	Mennyi, a piaci verseny tisztaságát sértő céges ügyben zajlott eljárás, és milyen következményekkel egy adott időszakban?	Illetékes hatóságok, reprezentatív felmérés
1.3. Finanszírozási források és költségek		
Átlagos beruházási, valamint forgóeszközhitel-kamat a piacon	Tőkeköltség	MNB
Induló vállalkozások tőkehozzáférése	Mennyire könnyű induló vállalkozásként hitelhez hozzájutni?	Reprezentatív felmérés
1.4. Cégeknek nyújtott állami támogatások		
Állami támogatások a gazdaságban, típusonként (adókedvezmény, fejlesztési támogatás)	Az adott évben a gazdaságban megjelent állami támogatások teljes összege, valamint cégtípusonkénti, támogatási típusonkénti és tevékenységi körökénti bontása	Szakminisztériumok, KSH
Munkahelyteremtő és -megőrző állami támogatások összege a költségvetési kiadások százalékában	Az adott évben a gazdasági szereplőknek nyújtott aktív munkaerőpiaci támogatások mértéke	Szakminisztériumok, reprezentatív felmérés
1.5. Állami tudás- és képességfejlesztés		
A felnőttképzésben részt vevők aránya a munkaképes korú lakossághoz viszonyítva	A tudás- és képességfrissítés mértéke a munkavállalók körében	KSH
Az üzleti-pénzügyi ismeretek oktatásának aránya a felsőfokú képzésben, képzési típusok szerint	Annak vizsgálata, hogy milyen mértékben szereznek üzleti-pénzügyi ismereteket a nem gazdasági képzésben részt vevők	KSH, EMMI
Az államtudományi és közigazgatási, rendészeti,	Megtanulnak-e a közszféra szereplői gondolkodni a „cégek fejével”?	Reprezentatív felmérés

Indikátor	A mutató tartalma	A mutató forrása
katonai, nemzetbiztonsági, valamint nemzetközi és európai közszolgálati képzési területen tanított üzleti ismeretek óraszám		
Szakképzésre jelentkezők aránya az adott évben az összes középfokú képzésre jelentkezők százalékában	Annak vizsgálata, hogy milyen új munkaerő-kínálat jelenik meg a piacon	KSH, NGM
Természettudományos és műszaki képzésben végzők aránya az összes végzetek százalékában	Az innovációhoz és a technológiai korszerűsítéshez rendelkezésre álló tudás felmérése	KSH, EMMI
1.6. Innovációs képességfejlesztés		
A K+F-re fordított állami ráfordítás a GDP-hez mérve	Azt méri, hogy az állam milyen szerepet vállal az innováció bátorításában	KSH
Az innovatív tartalom miatt elnyert közbeszerzési munkák aránya az összes közbeszerzésben	Azt méri, hogy az állam mennyire támogatja az innovációt a közbeszerzés rendszerén belül	Illetékes minisztériumok, reprezentatív felmérés
Az innovációt támogató adókedvezmények az üzleti szférában	Az innovációt (nem csak a K+F-et) segítő adókedvezmények mértéke cégtípusok szerint	Illetékes minisztériumok, reprezentatív felmérés
A klaszterek létrejöttét, a nyitott innovációt segítő állami támogatások összege az adott évben az összes állami KFI-kiadás arányában	Az innováció szempontjából fontos üzleti ökoszisztémák létrejöttének támogatási szintje	NGM, KSH, reprezentatív felmérés
1.7. Az intézményrendszer működési hatékonysága		
A feketegazdaság becsült aránya a nemzetgazdasági teljesítményen belül	A tisztességes üzleti tevékenységet folytató vállalkozások piaci helyzetének megállapítása	Reprezentatív felmérés
Jogszabály-változtatás miatti büntetések száma/összege	Adott időszakban született/megváltoztatott jogszabályok miatti kártérítések száma és összege a gazdasági szervezetek és az EU felé	Illetékes minisztériumok és hatóságok
Általános közösségi szolgáltatásokra fordított állami kiadások GDP-arányos értéke	Az államigazgatás működése milyen mértékű terhet jelent a gazdaság szereplőire?	Eurostat, KSH
A korrupció szintje	A korrupcióérzékelés szintje az üzleti szférában	Amnesty International, reprezentatív felmérés
2. Hatások, eredmények (outcome)		
2.1. Hatások a gazdasági szervezetre, értékláncra,		

Indikátor	A mutató tartalma	A mutató forrása
<i>diverzifikáltságra</i>		
Az új vállalkozások száma és működési területe	Az adott évben létrejött új vállalkozások száma összesen, valamint méret, tevékenységi terület és régió szerinti bontásban	KSH, szakminisztériumok
A megszűnt vállalkozások száma és működési területe	Az adott évben megszűnt vállalkozások száma összesen, valamint méret, tevékenységi terület és régió szerinti bontásban	KSH, szakminisztériumok
A 10 ezer főre jutó új és megszűnt vállalkozások száma országosan és regionális bontásban	Az adott évre jellemző üzleti dinamizmus és vállalkozó kedv elemzése országos szinten a regionális különbségek bemutatásával	KSH, szakminisztériumok
A saját vállalkozást indítani szándékozó fiatalok aránya a végzettek körében összesen és régiós bontásban	Annak elemzése, hogy mennyire ösztönzi az üzleti környezet az új vállalkozások létrejöttét országosan és régióként	Reprezentatív felmérés
<i>2.2. Munkaerőpiaci hatások</i>		
Agyelszívás	A külföldön munkát vállalók száma, szakmai megoszlása és a munkavállalás okai	KSH, reprezentatív felmérés
A cégeknél történt balesetek, munkához köthető megbetegedések	A munkaerő-megtartást nehezítő munkahelyi körülmények vizsgálata	Illetékes hatóságok, KSH
A szakképzésben végzettek száma és aránya az összes középfokú végzetteken belül	A munkaerőpiacon adott évben ténylegesen megjelenő új, szakképzett munkaerő nagysága	KSH, NGM
<i>2.3. Az üzleti világ elégedettsége a fizikai infrastruktúra minőségével</i>		
Elektromos energiához jutás	Új cégek esetén az elektromos energiához való hozzájutás időtartama, illetve általában a szolgáltatás megbízhatósága	Reprezentatív felmérés
Széles sávú internet-hozzáférés	Új cégek esetén a széles sávú internetkapcsolathoz való hozzájutás időtartama, havi költsége, illetve általában a szolgáltatás megbízhatósága (sávszélessége)	Reprezentatív felmérés
A közösségi közlekedés minősége	A munkavállalók munkába jutásának minősége, az állami infrastruktúra-fejlesztés hatékonysága	Reprezentatív felmérés
A közutak, autóutak minősége	A munkavállalók munkába jutásának minősége, az állami	Reprezentatív felmérés

Indikátor	A mutató tartalma	A mutató forrása
	infrastruktúra-fejlesztés hatékonysága	
A további közszolgáltatások minősége	A cégek működési hatékonyságát gátló tényezők azonosítása	Reprezentatív felmérés
2.4. Társadalmi hatások		
Üzleti bizalom az állami intézményrendszer működésében	Néhány konkrét intézmény (NAV, MNB, Számvevőszék stb.) működésével, az üzleti környezetet alakító szerepével kapcsolatos üzleti bizalmi szint cégtípusok, tevékenységi területek és régiók szerint	Reprezentatív felmérés
A közbeszerzésen induló vállalkozások számának és típusának változása az előző időszakhoz képest	Tisztességesnek tartják-e a vállalkozások a közbeszerzések lebonyolítását, mennyire elrettentő a közbeszerzési „bürokrácia” a vállalkozások számára, illetve milyen szerkezetváltozási hatásai lehetnek a közbeszerzéseknek?	Illetékes minisztériumok, hatóságok, reprezentatív felmérés
A bürokrácia szintje	Mennyire korlátozza a vállalkozásokat, az innovációt a bürokrácia?	Reprezentatív felmérés